DOI: 10.11649/sfps.2014.020

Marek Stanojević, Barbara Kryżan-Stanojević
(Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Słowa kluczowe podawane przez autora publikacji jako podstawa opisu bibliograficznego w iSybisławie

Baza bibliograficzna powinna być przede wszystkim wiarygodnym źródłem informacji. Dla badacza ma być godną zaufania podstawą jego pracy, jednocześnie ma być przejrzysta, logicznie skonstruowana i dostępna. Praca przy tworzeniu takiej bazy jest niezwykle odpowiedzialna. Jej rzetelność zależy nie tylko od wielkich decyzji, lecz także od tych małych, które są podejmowane niemal przy każdym bibliograficznym zapisie.

Źródłem opisu bibliograficznego w naszej bazie (Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa sławistycznego, b.d.; <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl>) jest w pierwszej kolejności streszczenie artykułu i słowa kluczowe zamieszczane przez autorów, jeśli oczywiście takie istnieją. Wpisujący do bazy dane rzadko kiedy może jednak poprzestać na słowach kluczowych podanych przez autora. Każdorazowo musi on sięgnąć do oryginalnego artykułu i sam ocenić, w jakiej mierze zapisane przez autora artykułu słowa kluczowe odzwierciedlają jego treść i przystawalne są do słów kluczowych i terminów stosowanych w bazie. I właśnie tutaj napotykamy pierwsze problemy. U podstawy tych problemów leży rozchodzenie się polskiej i chorwackiej terminologii.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2014.

Publisher: Institute of Slavic Studies, PAS & The Slavic Foundation
[Wydawca: Instytut Sławistyki PAN & Fundacja Sławistyczna]

W niniejszym artykule będzie mowa o sytuacjach zaistniałych w relacji między językiem opisu, pewnego rodzaju metajęzykiem, którym w naszym przypadku jest język polski, a językiem przedmiotowym, którym dla autorów niniejszego wystąpienia jest najczęściej język chorwacki.

W pracy zostaną przykładowo przeanalizowane dwa terminy: polskie *frazeologizm* i *dialekt* oraz ich chorwackie ekwiwalenty formalne – *frazem* i *dijalekt*. Przy każdym z tych terminów mamy do czynienia z innego typu problemem, każdy z nich wymaga odrębnego potraktowania.

Wskazanie ekwiwalentu terminologicznego niekiedy jest proste, zwłaszcza w przypadku terminów tradycyjnych, ustalonych, najczęściej ogólnych, takich jak *leksem*, *składnia*, *etymologia* itp. Innym razem, kiedy mamy do czynienia z terminami nowszymi, które jeszcze nie są ujednolicone i utrwalone w światowej lingwistyce, zadanie ustalenia ekwiwalentów jest znacznie trudniejsze. Problem sprawiający najwięcej kłopotów to zjawisko znane nam z teorii przekładu – zjawisko *falszywych przyjaciół*. Mamy z nim do czynienia, kiedy terminy w obu językach brzmią podobnie, jednak ich zakres i treści są odmienne.

Takim właśnie *falszywym przyjacielem* jest pierwszy z naszych przykładów, polski termin *frazeologizm*, którego chorwacki ekwiwalent terminologiczny to *frazem*. Oprócz trudności związanej ze zróżnicowanym zakresem znaczeniowym tych wyrazów w języku polskim i chorwackim dodatkowym problemem okazuje się konieczność uwzględnienia rozbieżności terminologicznych pojawiających się w pracach poszczególnych lingwistów.

W definicji zaczerpniętej z *Praktycznego słownika współczesnej polszczyzny* czytamy, że frazeologizm to „połączenie wyrazowe o względnie trwałej strukturze składniowej i autonomii znaczeniowej” (Zgólkowa, 1997a, s. 20). Podobny opis znaczenia podaje Wojciech Chlebda jako przykład stereotypowej definicji wymagającej, według niego, korekty: „[...] frazeologizm jest to utarte połączenie wyrazów, odtwarzane w mowie w gotowej postaci, o znaczeniu metaforycznym nie wynikającym z sumy znaczeń składników, obrazowe i wzmacniające ekspresyjność wypowiedzi” (Chlebda, 2003, s. 31).

Prawie identyczną definicję znajdujemy w chorwackim słowniku frazeologicznym: *frazemy*

„to su ustaljene sveze riječi koje se upotrebljavaju u gotovu obliku, a ne stvaraju se u tijeku govornog procesa, i kod kojih je bar jedna sastavnica promijenila značenje, tako da značenje frazema ne odgovara zbroju značenja njegovih sastavnica. Među

važnim odrednicama frazema jesu i njihova ekspresivnost, slikovitost i konotativnost” (Menac, Fink Arsovski & Venturin, 2003, s. 6)

związek *frazeologiczny* jest zaś utożsamiony z *frazemem*–*frazeologizmem*: „Frazeołosku svezu nazivamo i frazemom. Frazem je osnovna jedinica frazeološkoga jezičnog sustava” (Menac et al., 2003, s. 11). Zbieżność polskiej i chorwackiej definicji nie dziwi, kiedy uświadomimy sobie, że obie cytują Wiktora Winogradowa.

Innymi słowy, w przywołanych definicjach polskiemu terminowi *frazeologizm* znaczeniowo i zakresowo odpowiada chorwacki termin *frazem*.

polski	chorwacki
FRAZEOLOGIZM = wyrażenie frazeologiczne	FRAZEM = frazeološka sveza

PL. *frazeologizm* ➡ CHOR. *frazem*

Ze względu jednak na niekonsekwencje w stosowaniu tych terminów na płaszczyźnie polsko-chorwackiej mnożą się możliwości ich użycia. *Frazeologizm* może być tłumaczony na język chorwacki zarówno jako *frazem*, jak i *frazeołoska sveza*, a chorwacki *frazem* może być tłumaczony na język polski jako *wyrażenie frazeologiczne* lub *frazeologizm*. Jeśli nałożą się na to wieloznaczności i autorskie niekonsekwencje, jednoznaczność terminów budzi coraz większe wątpliwości.

Frazem jest niekiedy w języku chorwackim utożsamiany z terminem *fraza*. I tak w HJP (Hrvatski jezični portal, b.d.; <http://www.hjp.novi-liber.hr>) termin *frazem* i *fraza* potraktowane są jak synonimy. Pierwsze znaczenie wyrazu *fraza* to: „lingv. jezična jedinica kojoj je oblik ustaljen stalnom upotrebom, skup riječi sa ustaljenim značenjem koje je različito od zbroya značenja njegovih članova, funkcionira kao dio rečenice [zlo i naopako; nositi glavu u torbi]; *frazem*”, a więc polski *frazeologizm*. Drugie znaczenie przypisywane wyrazowi *fraza* to pozaterminologiczne określenie dla związków wyrazowych pozbawionych treści, które odpowiadałoby polskiemu *frazesowi*. W HJP jest on zdefiniowany jako: „izraz koji ništa ne znači ili znači manje ili drugačije od onoga što sugerira [prazna fraza; šuplja fraza]”.

Kolejny problem pojawia się, kiedy uświadomimy sobie, że polski *frazem* może funkcjonować jako jeden z typów w polskiej typologii frazeologizmów i nie stanowi odpowiednika chorwackiego *frazemu*, lecz jest mu hierarchicznie

podporządkowany, jest jego podtypem. Andrzej M. Lewicki pisze: „Połączenia wyrazów, stanowiące konteksty stałe, jednostronnie uzależniające realizację wyjątkowego znaczenia wyrazu semantycznie realizowanego, nazywa się frazemami” (Lewicki, 2003, s. 18). Gdybyśmy jednak sięgnęli do Chlebdy, który uważa termin *frazologizm* za przestarzały i – przede wszystkim – niewystarczający, zauważylibyśmy, że proponuje on w miejsce *frazologizmu* wprowadzenie, przynajmniej na potrzeby frazematyki, określenia *frazem*: Frazem to „[...] każdy niezależnie od jego statusu semantycznego i struktury formalnej – znak językowy, stanowiący nazwę potencjału treściowego (pojęcia), którą w danej sytuacji dla wyrażenia tego potencjału mówiący przywołuje (odtwarza) w charakterze jego względnie stałego symbolu”. (Chlebda, 2003, s. 52). *Frazem* Chlebdy jest więc odpowiednikiem chorwackiego *frazemu*. Rozchodzenie się tych dwóch polskich definicji frazemu (Lewickiego i Chlebdy) przysparza zatem kolejnych problemów przede wszystkim bibliografowi, ale także użytkownikowi bazy.

Użytkownik bazy, wpisując hasło *frazem*, musi być przygotowany na to, że odnajdzie w niej zarówno frazemy w tłumaczeniu Lewickiego, jak i frazemy Chlebdy (czyli frazeologizmy). Wśród wyświetlonych artykułów znajdą się te, w których *frazem* traktowany jest jako synonim związku frazeologicznego, jak i te, które są jednym z typów polskiego *frazologizmu*. Do podobnych problemów prowadzi wyszukiwanie chorwackiego terminu *fraza*, którego drugie, rzadsze znaczenie zgadzałoby się z funkcjonalną definicją Andrzeja M. Lewickiego. Autor ten definiuje *frazę* jako związek frazeologiczny używany jako zdanie, mogące występować samodzielnie, bez uzupełnienia (Lewicki, 2003, ss. 21–22).

Jeszcze jedną interpretację polskiej *frazy* znajdujemy w słowniku frazeologicznym Skorupki, gdzie we Wstępie autor wyjaśnia stosunek między zdaniem a frazą w następujący sposób:

„Fraza to zespół wyrazowy złożony z członów nominalnych i werbalnych, mający postać zdania. Frazy proste mają postać zdania pojedynczego [...], frazy bardziej złożone mogą przybierać postać zdań złożonych, [...]. Każda fraza ma formę zdania, ale nie każde zdanie jest frazą. Zdanie jest pojęciem szerszym niż fraza. Do frazeologii zaliczamy tylko takie zdania, które mają charakter mniej lub więcej utarty, są często powtarzane w tej samej formie i w tym samym porządku wyrazowym. Do fraz należą więc wszelkiego rodzaju przysłowia, sentencje, maksymy, powiedzenia i porzekadła” (Skorupka, 1993, s. 6).

Jeśli weźmiemy pod uwagę tytuły chorwackich publikacji, w których pojawiają się terminy: *fraza*, *frazem*, to zauważymy, że niezależnie od typologii

polskiej (która nie jest stosowana w chorwackiej literaturze frazeologicznej) wszystkie zapisy zostaną wyświetlone pod *frazeologizmem*. Autorskie słowa kluczowe, zamieszczone tylko w nielicznych artykułach, również skierują nas do grupy artykułów mówiących o frazeologizmach (a więc bez typologicznego zróżnicowania) i dopiero lektura wspomnianych artykułów uświadomi nam, że niekiedy mamy do czynienia z wyrażeniami, idiomami, frazemami, innym zaś razem z frazeologizmami w ogóle. Polski użytkownik bazy, szukając w chorwackiej literaturze językoznawczej *frazesu*, może nie dotrzeć do artykułów dotyczących tego tematu, kryją się bowiem one pod dwuznacznym hasłem *fraza*. Problem ten jest wynikiem braku jednoznaczności terminów w języku zarówno polskim, jak i chorwackim.

Z nieco innym, choć zbliżonym, problemem spotykamy się w przypadku stosowania terminów *język*, *dialekt*, *gwara*, *idiom* – po chorwacku *jezik*, *dija-lekt*, *narječje*, *govor*, *idiom*.

Źródeł problemów z ekwiwalencją tych terminów jest kilka. Z jednej strony jest to wieloznaczność wyrazów występujących w funkcji terminów w obu językach (por. potoczne i terminologiczne znaczenie pol. *język* i chorw. *govor*). Obraz komplikuje również wieloznaczność, już terminologiczna, wynikająca niekiedy z postawy lingwistycznej badacza (np. hierarchiczne ujęcie terminów: *język* – *dialekt* – *gwara* wobec ujęcia funkcjonalnego, socjolingwistycznego). Wreszcie pojawia się problem podobny do omawianego w poprzedniej części artykułu, wynikający z braku ekwiwalencji między podobnie brzmiącymi nazwami (*terminologiczni fałszywi przyjaciele*).

Nie będziemy tutaj mówić o potocznym i terminologicznym znaczeniu wspomnianych wyrazów. Zatrzymamy się natomiast na ich terminologicznej wieloznaczności. Zazwyczaj pojawia się ona w początkowym okresie stabilizowania się danej dziedziny, w naszym przypadku będzie to dialektologia, kiedy ustalenia terminologiczne są w fazie poszukiwań. Z drugiej strony, do wieloznaczności może również dojść wtedy, kiedy dana dziedzina jest już stabilna i rozbudowana, a istniejące terminy okazują się, w opinii badaczy, niewystarczające.

Rozbieżności w stosowaniu terminów *dialekt* i *gwara* nie są sprawą nową i spotykamy się z nimi od samych początków powstawania dialektologii jako dziedziny językoznawstwa i badań dialektologicznych. Wymienne stosowanie tych terminów daje się zauważyć zarówno w pracach polskich językoznawców zajmujących się dialektami (np. w pracach Kazimierza Nitscha, Karola Dejny czy Mieczysława Małeckiego), jak i w pracach chorwackich językoznawców

(np. Rudolf Strohal używa wymiennie określeń *gwara* i *dialekt* – również w odniesieniu do gwar miejskich, podobnie Dalibor Brozović stosuje te terminy wymiennie).

Dejna w początkowej fazie badań dialektologicznych definiuje dialekt jako „typ języka, odznaczający się zespołem cech dialektalnych, jakie koncentrują się na pewnej części terytorium językowego oraz współdecydują o wyodrębnieniu się etnicznej grupy ludnościowej od jej pobratymców. Dialekt przeto jest zmienioną w zakresie danego zespołu cech dialektalnych częścią języka etnicznego” (Dejna, 1973, ss. 13–14).

Niejednorodność stosowania terminów *język/dialekt/gwara* pojawia się również w nowszych pracach. Tutaj jednak niekonsekwencje wynikają ze zmiany statusu niektórych bytów językowych lub z redefinicji pojęć. I tak byt językowy, który do niedawna miał status dialektu, może stać się językiem, gwara – dialektem. To z kolei prowadzi niekiedy do redefinicji niektórych terminów i stwarza kolejny problem dla bibliografa. Jako przykład może posłużyć status języka kaszubskiego, który z *dialektu* stał się *językiem regionalnym*. Zmiana ta, choć wydaje się na pierwszy rzut oka zmianą jedynie formalną, pociąga za sobą szereg konsekwencji. Niektóre z nich wiążą się bezpośrednio z pracą bibliografa. Jakiego typu klasyfikację zastosować wobec dialektu/języka kaszubskiego? Czy klasyfikować ten byt językowy¹ zgodnie z terminologią, którą stosuje autor opisywanej pracy, czy konsekwentnie w odniesieniu do wszystkich prac (i tych przed zmianą statusu kaszubskiego) wprowadzić współczesną klasyfikację nazywającą kaszubski językiem regionalnym? W przypadku stosowania określenia *dialekt* może się zdarzyć, że artykuły nowsze, mówiące o kaszubszczyźnie² jako o języku, nie zostaną odkryte, ponieważ kaszubski będzie łączony z *dialektem*, jeśli natomiast zastosujemy termin *język kaszubski*, starsze prace nie ujawnią się, bo system wyszukiwawczy sprowadzi wyszukiwanie do materiałów pod słowem kluczowym *dialekt kaszubski*.

W relacji język polski – język chorwacki mamy do czynienia z jeszcze jedną rozbieżnością. Dotyczy ona użycia i znaczenia polskiego wyrazu *narzecze*

¹ Stosujemy tu pewnego rodzaju unik, używając neutralnego i „bezpiecznego” określenia *byt językowy*.

² Zakres określeń typu *kaszubszczyzna*, *polszczyzna*, którymi dysponuje język polski, często jest szerszy od rozumienia tego terminu jako odpowiednika *język polski*, *język kaszubski*, obejmuje bowiem również uwarunkowania kulturowe. W odniesieniu do języka jest określeniem wygodnym, ponieważ unikamy w ten sposób nazwania statusu odnośnego bytu językowego.

i jego formalnego chorwackiego odpowiednika *nárjěče*. Mianowicie w języku chorwackim pojawia się termin *narjěče*, który formalnie odpowiadałby polskiemu terminowi *narzecze* w znaczeniu odnotowanym w SJPD³: „mowa regionalna, miejscowa różniąca się pewnymi cechami od języka ogólnonarodowego (w językoznawstwie używane albo jako synonim gwary i dialektu, albo jako określenie odmiany językowej o zasięgu terytorialnym szerszym niż gwara)”.

Taki stan rzeczy potwierdza cytat zaczerpnięty z pracy Dejny: „Pojęcie ‘narzecze’ rozumiemy przeto wyłącznie jako zespół gwar odznaczających się pewną ilością wspólnych cech gwarowych. Te wspólne dla kilku gwar cechy, zwane też cechami dialektycznymi lub rzadziej narieczowymi, wyróżniają dany zespół gwar od innych nariecz” (Dejna, 1973, s. 13), który używa wymiennie wyrazów *narzecze* i *dialekt*.

Musimy jednak zauważyć, że we współczesnej literaturze dialektologicznej terminu *narzecze* w znaczeniu ‘dialekt’ nie uda nam się znaleźć, a jego obecne użycie najbliższe jest znaczeniu podawanemu w Wikipedii: „Narzecze – termin stosowany dawniej jako synonim terminu «dialekt», w znaczeniu ogólniejszym także jako synonim terminu «gwara». Często występował w odniesieniu do języków egzotycznych. Obecnie rzadko używany”⁴.

W języku chorwackim, w cytowanym już portalu HJP (opierającym się w głównej mierze na kolejnych wydaniach słownika języka chorwackiego Anicia) czytamy: „*nárjěče sr po nekim svojstvima i kriterijima prepoznatljiv govor živoga i prirodnog jezika, skup određenih dijalekata*” (Hrvatski jezični portal, b.d.).

Według definicji zawartej w HJP moglibyśmy sądzić, że terminy *nárjěče* i *dijalekt* są synonimiczne, gdyby nie użyte w objaśnieniu określenie: *skupine hrvatskih dijalekata*. W tradycji językoznawstwa chorwackiego mówimy o narieczach čakawskim, kajkawskim i sztokawskim, które dzielą się na dialekty. I choć nie wszyscy autorzy zgadzają się co do liczby dialektów (najczęściej mówi się o 6 dialektach čakawskich, 6 sztokawskich i 6–15 kajkawskich), zawsze jednak narzecze traktuje się jako zbiór dialektów danej grupy, dla której podstawowym kryterium wyodrębnienia są warianty zaimka pytajnego *co*:

³ Nieco więcej na temat rozbieżności tych terminów por. Kryżan-Stanojević & Silić, 2003.

⁴ Cytat z Wikipedii wskazuje na tendencje panujące w polskim uzusie. Określenie *narzecze* rzadko jest używane we współczesnych rozprawach językowych.

*što, kaj i ča?*⁵ Tak więc narzecze to grupa dialektów, która z kolei dzieli się na dialekty i dalej na gwary.

Tego, że w chorwackiej literaturze przedmiotu (Brozović, Silić, Pranjković, Samardžija, Lisac) termin *nárječje* nie jest utożsamiany z terminem *dialekt*, dowodzi i fakt, że jest on stosowany jedynie w odniesieniu do języka chorwackiego, natomiast nie pojawia się w żadnej ze znanych nam współczesnych chorwackich prac dialektologicznych dotyczących np. opracowań dialektów polskich, rosyjskich czy czeskich. Użycie w słowach kluczowych *dialektu* jako ekwiwalentu *narzecza* nie jest chyba najlepszym rozwiązaniem. Należałoby tu zaznaczyć, że chodzi o grupę dialektów i wskazane byłoby użycie w odniesieniu do nich w słowach kluczowych liczby mnogiej – a więc: *dialekty czakawskie, sztokawskie i kajkawskie*. Określenie *dialekt sztokawski* natomiast wymaga dopowiedzenia, o który z sześciu sztokawskich dialektów chodzi. Należałoby więc użyć odpowiednio określenia: *jeden z dialektów sztokawskich* czy *jeden z dialektów kajkawskich*. Dialekty (kajkawskie, sztokawskie i czakawskie) dzielą się z kolei na gwary (*govor*).

Gdyby sporządzić rodzaj hierarchicznej piramidy, wyglądałaby ona dla języka chorwackiego następująco: na szczycie – język, pod nim narzecza (trzy), każde z nich dzieli się na dialekty, te zaś z kolei dzielą się na gwary.

⁵ Warianty zaimka pytajnego (chor. *alijeteti*) stanowią cechę najwyższej rangi, pozwalającą na nieomyślne zaliczenie idiomu do jednego z narzeczy. Stanowią one podstawę nazwy chorwackich „narzeczy”. Chorwacki termin *alijetety* jest rzadki, używa go np. Moguš (1977, s. 20).

Funkcjonalnie chorwackie *narječje* odpowiadałoby rodzajowi interdialektu. Natomiast określenie, którego Brozović używa w odniesieniu do języka chorwackiego, to *diasystem* (Brozović, 1970, s. 14), w którego skład wchodziły tryzy *narječja* o różniących się między sobą systemach.

Polska piramida byłaby uboższa o jeden poziom: *narječje*.

Nietrudno się domyślić, że i w chorwackich słownikach nie ma jednoznaczności. W najpopularniejszym, i właściwie jedynym, słowniku języka chorwackiego czytamy: „Dijalekt jezični idiom ispod ranga standardnog jezika; narječje; podnarječje” (Anić, 2004, s. 213), i *govor*:

„3. *lingv.* a. idiom unutar nekog jezika koji se izdvaja i prepoznaje po nekim svojstvima (ijekavski govor ima ije u riječima kao mlijeko za razliku od drugih govora štokavskog narječja: ekavski mleko, ikavski mliko) b. jezični tip koji se unutar dijalekta /narječja ističe manjim ali postojanim obilježjima govor jednog sela, kraja itd” (Anić, 2004, s. 371).

Podobnie w polskich słownikach jest zdefiniowany *dialekt*: „Dialekt, mowa ludności wiejskiej pewnego regionu, dzielnicy kraju, różniąca się od języka ogólnonarodowego i innych dialektów charakterystycznymi cechami, zwłaszcza fonetycznymi i leksykalnymi umotywowanymi historycznie; kompleks gwar” (Zgółkova, 1996, s. 358), i *gwara*: „Gwara, mowa ludności wiejskiej, zamieszkującej pewien niewielki obszar kraju, różniąca się od języka ogólnonarodowego i innych gwar charakterystycznymi cechami, zwłaszcza fonetycznymi i leksykalnymi, motywowanymi historycznie” (Zgółkova, 1997b, s. 208)⁶.

Nie zdziwmy się również, jeśli w słowach kluczowych chorwackich prac lingwistycznych pojawi się termin *idiom*, który nie zapowie frazeologicznej

⁶ Według Dejny „[...] gwara rozumiana jest jako mowa chłopów danej okolicy kraju, różniąca się od innych gwar szeregiem cech gwarowych” (Dejna, 1973, s. 12).

treści artykułu. Mianowicie tym terminem w chorwackiej lingwistyce nazwiemy najogólniej każdy byt językowy. Może to więc być zarówno ‘dialekt’ czy ‘żargon’, jak i ‘gwara’ czy ‘idiolekt’ (Brozović, 1970, s. 10). I tak np. w artykule Ljubicy Kordić (Kordić, 1998) pojawia się w tekście termin *idiom*, który jest równoznaczny z terminem *govor* w tytule artykułu, a nie z frazeologizmem (co sugeruje słowo kluczowe *idiom*). Dwuznaczności tego typu pojawiają się i w innych bazach bibliograficznych (np. w chorwackiej bazie CROSBI), co jest jedynie wynikiem braku doskonałości baz tego typu.

Jak wynika z przytoczonych przykładów, praca nad bazą iSybisław nie jest łatwa. Od pracownika wymaga się wiedzy lingwistycznej niejednokrotnie większej niż wiedza autorów artykułów. Wiemy, że zaledwie niewielka liczba artykułów wpisywanych do bazy zawiera autorskie streszczenia i słowa kluczowe, które są wystarczającą informacją dla bibliografa. Nie każdy artykuł jest zredagowany według potrzeb bazy bibliograficznej. Baza służy jako medium, które przekazuje i w krótkich rysach opisuje, co znajduje się w oryginale opisywanej jednostki bibliograficznej. Cel bazy stanowi skierowanie zainteresowanego do konkretnych publikacji.

Baza rozbudowuje się niezależnie od tempa rozwoju lingwistyki w poszczególnych krajach i ulubionych teorii lingwistycznych, co prowadzi do bogactwa terminologicznego w danym języku z jednej strony i do przemijalności jeszcze nieustalonych terminów w nowo odkrytej dziedzinie – z drugiej. Nie zawsze można odnaleźć ekwiwalent poszukiwanego terminu w języku chorwackim czy polskim. Istnieją sytuacje, w których autor opisał jakieś zjawisko w języku swoim „terminem”, to znaczy według własnych upodobań. Wtedy pojawia się problem. Bibliograf musi odnaleźć odpowiednik. Przypominamy, że celem bazy jest jak najtrafniejsze odszukanie przy pomocy słów kluczowych poszukiwanych przez jej użytkownika materiałów.

Spróbujmy podsumować nasze rozważania. Baza bibliograficzna – w postaci, stworzonej przez jej pomysłodawców – zakłada podejście językoznawcze. Jej cel stanowi jak najdokładniejsze i jak najwierniejsze przedstawienie opracowywanego materiału. Nie jest to baza automatycznie segregująca dane, zapis bibliograficzny opiera się na wnikliwej, językoznawczej lekturze i analizie wpisywanych do bazy artykułów. Podczas pracy indeksatorzy napotykają liczne problemy, z których w niniejszym artykule zanalizowaliśmy zaledwie kilka, spowodowanych przede wszystkim brakiem jednoznaczności stosowanych terminów. Niejednoznaczność terminów wynikać może z braku ujednolicień w relacji autor – obowiązująca terminologia, co często wiąże się z reprezentowanymi

szkołami językoznawczymi, lub też z braku ekwiwalencji terminów w dwu zestawianych tutaj językach. Zjawisko to moglibyśmy nazwać określeniem używanym w teorii przekładu – zjawiskiem „fałszywych przyjaciół”. Wszystko to sprawia, że praca bibliografa nie może być mechaniczna, nie może opierać się jedynie na wprowadzaniu do rekordu i do bazy słów kluczowych podanych przez autora publikacji. Opracowujący musi wnikliwie przeczytać artykuł i przeanalizować zasadność użytych przez autora słów kluczowych oraz je ewentualnie skorygować i znaleźć ich polskie odpowiedniki. Opracowujący musi być w pełni świadom istnienia „fałszywych przyjaciół”. Wpisujący do bazy dane jest tym ogniwem, na którym spoczywa odpowiedzialność za pomyślność wyszukiwania. Analiza, której dokonaliśmy w niniejszym artykule, miała na celu uświadomienie wszystkich tych elementów.

Wykaz ekscerpowanych źródeł

- Anić, V. (2004). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Menac, A., Fink Arsovski, Ž., & Venturin, R. (2003). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Skorupka, S. (1993). *Słownik frazeologiczny języka polskiego* (T. 1). Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Zgółkowa, H. (Red.). (1996). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (T. 8: *czy – doduszać*). Poznań: KURPISZ.
- Zgółkowa, H. (Red.). (1997a). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (T. 12: *franca – gółka*). Poznań: KURPISZ.
- Zgółkowa, H. (Red.). (1997b). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (T. 13: *góra – homotermia*). Poznań: KURPISZ.

Źródła elektroniczne

- Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa slawistycznego iSybisław. (b.d.); Pobrano 23 grudnia 2013, z <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl>
- Dijalektologija. (b.d.). W *Wikipedija, slobodna enciklopedija*. Pobrano 23 grudnia 2013, z <http://www.hr.wikipedia.org/Dijalektologija>
- Hrvatski jezični portal. (b.d.). Pobrano 23 grudnia 2013, z <http://www.hjp.novi-liber.hr>
- Narzecze. (b.d.). Pobrano 23 grudnia 2013, z <http://www.doroszewski.pwn.pl/haslo/narzecze>
- Narzecze. (b.d.). W *Wikipedia, wolna encyklopedia*. Pobrano 23 grudnia 2013, z <http://www.pl.wikipedia.org/wiki/Narzecze>

Bibliografia

- Brozović, D. (1970). *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Chlebda, W. (2003). *Wprowadzenie do frazeologii*. Łask: Leksem. (Prace Językoznawcze; 6).
- Dejna, K. (1973). *Dialekty polskie*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kordić, L. (1998). Neka obilježja 'starovinskoga' govora hrvatskoga puka u zapadnom Srijemu. W L. Badurin, B. Pritchard, & D. Stolac (Ed.), *Jezična norma i varijeteti: zbornik radova sa Savjetovanja Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku* (pp. 259–268). Zagreb; Rijeka: HDPL.
- Kryżan-Stanojević, B., & Silić, J. (2003). Czy możemy mówić w Chorwacji o kajkawskiej mniejszości (językowej)? W E. Wrocławska, & J. Zieniukowa (Red.), *Języki mniejszości i języki regionalne* (ss. 223–235). Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Lewicki, A. M. (2003). *Studia z teorii frazeologii*. Łask: Leksem. (Prace Językoznawcze; 5).
- Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Moguš, M. (1977). *Čakavsko narječje : fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.

Author-provided keywords as the basis of bibliographical description in the iSybislav bibliography

Summary

A bibliographer primarily relies on the abstract and keywords provided by the author of the original article. However the author-provided abstract and keywords are rarely sufficient. The bibliographer's task is to ascertain that they correspond to the content of the article itself, as well as to find the closest equivalents in the language of the bibliography, Polish in our case. Additional confounding factors in determining the keywords corresponding most accurately to the submission in question include terminological inconsistencies within the works by certain authors, terminological inconsistencies within each of the languages as well as possible inconsistencies due to different theoretical backgrounds. This article deals with all of these issues on the basis of two pairs of examples. The first is the Polish term *frazeologizm* 'idiom, phrase' and

the Croatian term *frazem* 'idiom, phrase'. The second pair is the Polish term *dialekt* 'dialect' and the Croatian terms *dijalekt/narječje* 'dialect/vernacular'. The complication inherent in the work of the bibliographer is due to, *inter alia*, the fact that the bibliographer's strategy in preparing the bibliographic description should enable the user to achieve the best possible effectiveness and efficiency in his/her search.

Keywords: bibliographic description; Croatian language; "false friends"; keywords; linguistic terminology; linguistics; Polish language; terms

Słowa kluczowe: „falszywi przyjaciele”; język chorwacki; język polski; językoznawstwo; opis bibliograficzny; słowa kluczowe; terminologia językoznawcza